

УДК 378.014:351

doi: 10.20998/2078-7782.2018.4.04

Світлана Мороз

кандидат наук з державного управління, старший науковий співробітник навчально-науково-виробничого центру, Національний університет цивільного захисту України; Харків, Україна
ORCID: 0000-0002-2696-1278
E-mail: ra_ekma@yahoo.com

Володимир Мороз

доктор наук з державного управління, професор, кафедра педагогіки і психології управління соціальними системами, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»; Харків, Україна
ORCID: 0000-0003-0796-5035
E-mail: moroz32@rambler.ru

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА ЇЇ ЯКІСТЮ: ОБҐРУНТУВАННЯ МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЛАТВІЙСЬКОГО ДОСВІДУ

***Анотація:** В публікації висвітлено основні результати функціонування латвійської моделі вищої освіти та обґрунтовано можливість використання досвіду Латвії для вдосконалення змісту та практики використання механізмів державного управління освітянською галуззю України; за результатами аналізу латвійського досвіду визначено напрями реформування вітчизняної системи вищої освіти; публікація містить узагальнення та висновки щодо змісту та пріоритету використання окремих механізмів державного управління системою вищої освіти та її якістю.*

***Ключові слова:** система вищої освіти; механізми державного управління; латвійська модель вищої освіти; державне управління.*

Svitlana Moroz

Candidate of Public Administration (PhD), Senior Research Officer of Training Research and Production Center, National University of Civil Protection of Ukraine; Kharkiv, Ukraine
E-mail: ra_ekma@yahoo.com

Volodymyr Moroz

Full Professor of Department of pedagogy and psychology of social systems management of The National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute», Doctor of sciences (Public Administration); Kharkiv, Ukraine
E-mail: moroz32@rambler.ru

© Світлана Мороз, Володимир Мороз, 2018

**THE WAYS TO IMPROVE THE MECHANISMS OF THE PUBLIC ADMINISTRATION
OF THE HIGHER EDUCATION SYSTEM AND ITS QUALITY: JUSTIFICATION OF A
POSSIBILITY TO THE USE THE LATVIAN EXPERIENCE**

***Abstract:** The publication reflects the main results of the functioning of the Latvian model of the higher education and substantiates the possibility of using the Latvian experience to improve the content and practice of the usage of the public administration mechanisms of the educational sphere of Ukraine; based on the analysis of the Latvian experience, the directions of reforming the domestic higher education system were determined; the publication contains summaries and conclusions regarding the content and priority of usage of the certain mechanisms of public administration of the higher education system and its quality.*

***Key words:** higher education system; mechanisms of the public administration; Latvian model of higher education; state management.*

Владимир Мороз, Светлана Мороз

**НАПРАВЛЕНИЯ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ МЕХАНИЗМОВ
ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ СИСТЕМОЙ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ
И ЕЕ КАЧЕСТВОМ: ОБОСНОВАНИЕ ВОЗМОЖНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ
ЛАТВИЙСКОГО ОПЫТА**

***Аннотация:** В публикации рассмотрены основные результаты функционирования латвийской модели высшего образования и обоснована возможность использования опыта Латвии для совершенствования содержания и практики использования механизмов государственного управления образовательной сферой Украины; по результатам анализа латвийского опыта определены направления реформирования отечественной системы высшего образования; публикация содержит обобщения и выводы относительно содержания и приоритета использования отдельных механизмов государственного управления системой высшего образования и его качеством.*

***Ключевые слова:** система высшего образования; механизмы государственного управления; латвийская модель высшего образования; государственное управление.*

Svitlana Moroz, Volodymyr Moroz

An extended abstract of the paper on the subject:

“The ways to improve the mechanisms of the public administration of the higher education system and its quality: justification of a possibility to the use the Latvian experience”

***Problem setting.** Among the main objectives of improving the content and practice of functioning of the higher education system, the authors of the project Strategies of reforming higher education in Ukraine until 2020*

also defined "integration of higher education in Ukraine into the World's and European educational and scientific space." The implementation of this complex in its content and versatile in the areas of manifestation of the issue

cannot be imagined without an understanding of the principles of functioning of the European higher education sphere and its main representatives. Separate aspects of this problematics can be revealed through the prism of a critical rethinking of the study results and generalization of foreign experience in reforming the higher education system and the definition of their functioning and development trends.

Recent research and publications analysis. The problematics of the management of functioning and development of the higher education system and its quality traditionally stays in the circle of the scientific attention of pedagogical and scientific thoughts. Relevant problematics got its development in the works of V.P. Andrushchenko, Yu.V. Bekh, V.Ia. Humeniuk, H.V. Yelnykova, S.A. Kalashnikova, I.S. Kalenyuk, O.V. Kuklin, S.V. Kurbatov, O.S. Ponomarov, O.H. Romanovskyi, I.A. Roshchuk, Z.V. Riabova, V.I. Svystun, L.L. Sushentseva, I.P. Tavlii, S.O. Shevchenko and other scientists. Despite the a sufficient level of scientific study of the problematics of the higher education quality, some areas of its positioning in the framework of scientific knowledge are still open to further scientific research.

Paper objective. Substantiating of the possibility to use the Latvian experience to improve the content and practice of using the mechanisms of state management of the domestic higher education system and its quality.

Paper main body. The subjects of the state management of the functioning and development of the higher education system using the potentials:

1) of the regulatory and legal mechanisms of public administration and methods of programming and indicative planning should not only provide the formation of objectively substantiated and content-oriented program of reforming the of higher education system, but also institutionalize on the regional level the activities of agencies monitoring the level of accordance of content and form of higher edu-

cation to the needs of the labour market and the immediate needs of objects of educational communication;

2) the political mechanisms of the state management and communication with the diplomatic methods (contributes the alignment of goals of customers and consumers) should not only provide the restoration of the norms of Regulation about the research University, and to create suitable conditions for the interaction of the real sector of the economy with universities on the direction of joint work on innovation;

3) administrative and organizational mechanism of public administration and statistical-mathematical and information methods (providing to the subjects of public administration information on the state and directions of development of the management object) should contribute to the spreading of information on grant proposals for domestic universities and their research and teaching staff. In addition, it should be taken into account that the use of a tools of motivational mechanism to stimulate scientific-research work of scientific and pedagogical workers can ensure the actualization of their interests as for an independent seeking of grant proposals;

4) the regulatory legal mechanism of public administration and socio-political methods (establishment of mutual understanding and mutual respect between the main actors) should specify the criteria for the identification of organizational levels of higher education institutions. Proposed in the current version of the Law of Ukraine " On higher education" norms on the definition of organizational forms of higher education are not defined;

5) the regulatory legal and administrative and organizational mechanisms of public administration and also economic (provide using of objective laws of the market and economic interests of management's subjects and objects) and morally-ethical (contribute to the establishment of suitable moral and psychological conditions) methods should provide formation of such

a model of the of distribution of professional load on scientific and pedagogical workers, in the framework of which scientist's science and research work will dominate upon the other kinds of work. Also scientist's work during teaching academic disciplines should have a direct connection with the thematic of their scientific researches. In other words, the teaching activity of a scientist should be based not on theoretical generalizations of other scientists, but first of all on the practice and results of their independent research.

Conclusions of the research. *Latvian experience as for integrating into the European higher education space not only can be used, but must be used both to reforming of higher education system of Ukraine and im-*

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Серед основних завдань вдосконалення змісту та практики функціонування системи вищої освіти автори проекту Стратегії реформування вищої освіти в Україні до 2020 року визначали у тому числі й «інтеграцію вищої освіти України у світовий і європейський освітньо-науковий простір» [13]. Виконання цього складного за своїм змістом та багатогранного за напрямками прояву завдання неможливо уявити без розуміння принципів (традицій) функціонування як європейського простору вищої освіти (ЄВПО) в цілому, так і безпосередньо його основних представників. Окремі аспекти цієї проблематики можуть бути розкриті через призму критичного переосмислення результатів вивчення і узагальнення зарубіжного досвіду щодо реформування системи вищої освіти та визначення особливостей їх функціонування і тенденцій розвитку. Складність вирішення цього завдання полягає в існуванні у межах ЄВПО відразу декількох відносно унікальних моделей розбудови системи вищої освіти, кожна з яких має свої

proving the content and practice of usage of the mechanisms of the public administration of the studying sphere. The uniqueness of the Latvian experience lies in the fact that despite the fact of positive integration results of the national higher education system to the European studying and science space (fulfilling requirements and providing the accordance to the norms) didn't lose its intensiveness and saved its tendencies and advantages. The most prospective methods, on the analysis results of the Latvian experience of management of the higher education system, are regulatory legal, socio-political and economic methods of public administration. Each of these methods needs additional attention of researchers.

переваги та перспективи для розвитку [5, с. 7-8]. Різноманіття відповідних моделей, незважаючи на певну уніфікацію їх змісту відповідно до вимог норм так званого Болонського процесу, обумовлює формування відразу декількох напрямів в організації наукових досліджень, адже система вищої освіти кожної з країн ЄВПО має свої потенціали для вдосконалення змісту та корегування вектору розвитку вітчизняної системи вищої освіти. Отже, організація наукових пошуків за напрямом з'ясування переваг і недоліків тих чи інших моделей управління системою вищої освіти та її якості є актуальним завданням сучасної державно-управлінської наукової думки, як з огляду на необхідність формування підґрунтя для вирішення завдань стратегії реформування вищої освіти в Україні, так і в контексті необхідності забезпечення суб'єктів державного управління інструментарієм щодо вирішення певних проблем функціонування та розвитку освітянської галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми і на які спирається автор. Проблематика управління функціонуван-

ням та розвитком системи вищої освіти та її якістю традиційно перебуває у межах кола наукової уваги педагогічної наукової думки. Відповідна проблематика набула свого розвитку у роботах В.П. Андрущенка, Ю.В.Беха, В.Я. Гуменюка, Г.В. Єльнікової, С.А. Калашнікової, І.С. Каленюк, О.В. Кукліна, С.В. Курбатова, О.С. Пономарьова, О.Г. Романовського, І.А. Рошик, З. В. Рябової, В. І. Свистун, Л. Л. Сушенцевої, І.П.Тавлуй, С.О. Шевченка та інших вчених. Разом з тим, слід визнати, що питання теорії та практики управління освітою дали все частіше перестають розглядатись через призму виключно наукової думки педагогічного спрямування та набувають своєї популярності у межах інших напрямів наукового знання. Під час попередніх напрямів наукових пошуків ми звернули увагу на той факт, що питання управління розвитком системи вищої освіти перебувають у колі наукової уваги представників державно-управлінської, економічної, соціологічної, юридичної, історичної тощо науки [17]. Наприклад, у межах науки «Державне управління» порушені нами питання набули свого розвитку у дослідженнях В.М. Бесчастного (проведено аналіз змісту стратегічних завдань розвитку процесу управління освітою; визначено специфіку державного управління освітою в умовах економічної та освітньої глобалізації), С.М. Домбровської (обґрунтовано напрями удосконалення державного менеджменту щодо поліпшення якості вищої освіти та розглянуто напрями розвитку конкурентноспроможності українських ЗВО), Н.М. Колісніченко (проведено аналіз взаємозв'язку державного регулювання та механізмів самоорганізації в управлінні вищою освітою; обґрунтовано оптимальний рівень співвідношення зовнішнього та внутрішнього управління на центральному, регіональному та інституційному рівнях), С.В. Крисяку (проведено аналіз сфери освіти як об'єкту

державного управління; висвітлено питання теоретико-методологічного підґрунтя управління освітою на національному рівні тощо), О.В. Кукліна (розглянуто економічні аспекти функціонування та розвитку системи вищої освіти), В.Е. Луначека (розглянуто проблематику державного управління освітою в контексті змісту окремих історичних періодів розвитку її системи), А.В. Роміна (розглянуто особливості державного регулювання діяльності закладів вищої освіти), А.Є. Тамма (розглянуто особливості та визначено специфіку вищої освіти як об'єкта державного управління), О.М. Шеломовської (розглянуто моделі державного управління вищою освітою; обґрунтовано доцільність використання ринкової, соціальної та змішаної моделей управління освітянською галуззю) та інших дослідників. Окремі питання державного управління вищою освітою були нами розглянуті у межах попередніх напрямів наукових пошуків [8, 9]. За результатами аналізу змістовного спрямування наукових досліджень можемо констатувати той факт, що переважна їх більшість зосереджена на проблематиці науково-методологічного обґрунтування теорії управління системою вищої освіти. Питання практики використання тих чи інших механізмів державно-управлінського впливу на освітянську галузь, так само як і аналіз досвіду інших країн у регулюванні розвитку системи вищої освіти лише починають ідентифікуватись (обиратись) вченими на рівні предмета наукових досліджень.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується дана стаття. Попри достатній рівень наукового опрацювання проблематики державного управління функціонуванням та розвитком системи вищої освіти та її якістю, окремі її напрями все ще залишаються відкритими для подальших наукових пошуків. Наприклад, питання обґрунтування можливості (доцільності) використання

досвіду інших країни, як з огляду на системну зміну змісту самого предмету наукової уваги (система вищої освіти та її якість), так і в контексті постійного оновлення знань щодо теорії та практики державного управління у межах інституціонального простору тієї чи іншої країни, є актуальним та практично значущим напрямом в організації наукових пошуків.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Обґрунтувати можливість використання латвійського досвіду для вдосконалення змісту та практики застосування механізмів державного управління вітчизняною системою вищої освіти та її якістю.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Сучасний стан розвитку системи вищої освіти Латвії, результати її інтеграції до Європейського простору вищої освіти, дозволяють нам вести мову не лише про можливість, а і про необхідність вивчення досвіду цієї країни щодо, з одного боку, налагодження ефективного функціонування системи забезпечення якості вищої освіти, а з іншого – визначення пріоритетів у державному управлінні освітянською галуззю. Разом з тим, перед початком аналізу латвійського досвіду ми повинні звернути увагу на той факт, що провідні університети цієї країни, саме на цей час, ще не демонструють у межах міжнародних рейтингів тих показників, які б дозволили їм позиціонувати серед університетів-лідерів. Наприклад, за дослідженнями фахівців британської експертної агенції QuacquarelliSymondstакі найкращі латвійські університети як Ризький технічний університет, Ризький університет ім. Страдіня, Латвійський університет позиціонують у межах рейтингу «QSWorldUniversityRankings – 2019» на 751–800, 801–1000 та 801–1000 місці відповідно [18]. Цілком очевидно, що такі здобутки не можуть роз-

глядатися на рівні задовільних, адже найкращі вітчизняні університети мають значно кращі показники, а саме: Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна – 481 місце; Київський національний університет імені Тараса Шевченка – 531–540 місце; Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського» – 601–650 місце [19]. При порівнянні показників латвійських та українських університетів виникає цілком слушне питання про доцільність вивчення досвіду Латвії в управлінні розвитком системи вищої освіти. Авторська позиція щодо доцільності (необхідності) вивчення досвіду Латвії в управлінні освітянською галуззю в цілому, та безпосередньо системою вищої освіти, ґрунтується на суб'єктивних та об'єктивних за природою свого походження детермінантах. Зацікавленість латвійським досвідом у реформуванні системи вищої освіти виникла у авторів цієї публікації під час проходження стажування наукових та науково-педагогічних працівників Національного університету цивільного захисту України (м. Харків) «Теорія і практика забезпечення якості вищої освіти: педагогіка, психологія і управління» (21.04.2018 – 02.05.2018) у Балтійській Міжнародній Академії (м. Рига, Латвія). Отримана під час програмних заходів стажування інформація щодо функціонування латвійської моделі вищої освіти дозволила авторам не лише знайти підтвердження заздалегідь висунутому припущенню про наявність переваг системи вищої освіти Латвії, а і утвердитись у думці про необхідність імплементації окремих її елементів у вітчизняну систему (суб'єктивна детермінанта). Беручи до уваги не найвдаліше позиціонування латвійських університетів у межах згаданого вище міжнародного рейтингу «QSWorldUniversityRankings – 2019», слід звернути увагу на результати

функціонування латвійської моделі вищої освіти (об’єктивів детермінанта), а саме:

– незважаючи на порівняно незначний час свого існування система вищої освіти Латвії (перший технічний університет Латвії було відкрито у 1862 році) забезпечує не лише високий рівень підготовки майбутніх фахівців, а і демонструє свою неабияку конкурентоспроможність на рівні авторитетних міжнародних студентських конкурсів;

– Латвія не лише посідає друге місце в Європі (після Фінляндії) за кількістю студентів на душу населення, а і демонструє більш ніж достатній рівень інтернаціоналізації вищої освіти [2, с. 12];

– пріоритетними напрямками у фінансуванні державою вищої освіти у 2014-2020 роках визначені ті зі спеціальностей, змістовне спрямування яких відповідає

STEM-вектору (Science, Technology, Engineering, Mathematics – наука, технологія, інженерні науки, математика);

– розроблено та запроваджено у дію просту за змістом та ефективну за результатами свого функціонування модель оплати праці науково-педагогічних працівників (заробітна плата професора закладу вищої освіти (ЗВО) розраховується з огляду на середню заробітну плату в межах країни помноженою на коефіцієнт 2,8; заробітна плата інших науково-педагогічних працівників складає 80% від наступної за своїм ієрархічним статусом посади) [3]. Рівень заробітної плати адміністративних та науково-педагогічних працівників Ризького технічного університету (РТУ) у 2016 році наведено у таблиці 1 [14].

Таблиця 1 – Рівень заробітної плати адміністративних та науково-педагогічних працівників РТУ

| | |
|-------------------|---|
| Посада | рівень заробітної плати із розрахунку на одну ставку у 2016 році |
| Ректор РТУ | у розмірі 0,17% (на рік) від середнього власного капіталу університету за три роки, (для конкретного випадку – 8875 євро) |
| Проректор РТУ | у розмірі 80% від місячної зарплати ректора (для конкретного випадку – 7100 євро) |
| Голова сенату РТУ | у розмірі 25% від місячної зарплати ректора (для конкретного випадку – 2219 євро) |
| Декан | 1963–5976 євро |
| Професор | 1910-5289 євро |
| Асистент | 699-1032 євро |

Наведений у таблиці 1 рівень заробітної плати адміністративних та науково-педагогічних працівників РТУ повинен

сприйматись через призму, наприклад, рівня мінімальної або середньої в Латвії. Наприклад, за інформацією статистичної слу-

жби Європейського Союзу (ЄС) мінімальна заробітна плата в Латвії у 2016 р. була встановлена на рівні 380 Євро. Іншими словами, зарплата професора університету, відповідно до даних таблиці 1, дорівнювала від 5,0 до 13,9 мінімальних заробітних плат. Екстраполюючи ці результати на відповідні показники України, можемо припустити, що заробітна плата професора вітчизняного ЗВО, за умови використання латвійської моделі розрахунку, повинна складати від 16 до 44,5 тис. грн. (результат отримано з урахуванням рівня мінімальної заробітної плати в Україні, який було встановлено на час підготовки цієї публікації, а саме – 3200 грн.). З огляду на цей факт ми можемо вести мову не лише про порівняння економічних, відповідно і соціальних, статусів науково-педагогічних працівників Латвії та України, а і про здатність системи вищої освіти до розвитку власного трудового потенціалу (її здатність акумулювати у своїх межах найбільш талановитих та перспективних представників соціуму). Разом з тим, під час нашого подальшого аналізу ми не вважаємо за необхідне акцентувати увагу саме на цьому факті, адже відповідне порівняння може бути здійснено для будь-якої країни ЄС, а отже досвід Латвії, саме за цим напрямом свого змісту (встановлення гідного рівня оплати праці науково-педагогічних працівників), не є унікальним.

Вище наведений перелік не є вичерпаним та може бути продовжений, перш за все за рахунок розгляду тих здобутків (результатів) Латвії, отримання яких стало можливим внаслідок ефективного функціонування її системи вищої освіти. Наприклад, у якості таких результатів можуть бути розглянуті такі досягнення: відкриття речовини, яка у 40 разів активніше милдроната; проведення трансплантації стовбурових клітин у серцеву м'язу немовляти; опрацювання теорії квантових насосів і обґрунтування алгоритмів її використання у

наноелектроніці тощо. За оцінкою європейських експертів, Латвія має потужний потенціал для того, щоб стати лідером серед країн ЄС у продукуванні та використанні інновацій. На цей факт, з акцентом уваги на більш ніж відчутне зростання показників Латвії у вищій освіті, звернув увагу експерт організації економічного співробітництва та розвитку (OECD) С. Нормандо під час презентації щорічного звіту «Освіта з першого погляду 2018» («Education at a Glance 2018. OECD indicators») в Латвії [16]. За дослідженнями фахівців OECD Латвія у 2018 році є лідером в освітянській галузі за більшістю з напрямів оцінювання, а саме:

– з 2007 р. по 2017 р. частка населення у віці від 25 до 35 років, представники якої отримали вищу освіту, зросла з 26% до 42% (така динаміка зростання, так само як і її результати, є одними з найвищих серед країн OECD);

– з 2013 р. по 2016 р. частка осіб, які вступили до ЗВО, зросла майже вдвічі (цей показник є одним з найкращих серед країн OECD);

– серед випускників ЗВО 65% складають жінки (цей показник для відповідної категорії осіб є найвищим серед країн OECD);

– у 2017 р. 87% населення у віці від 25 до 34 років мало вищу освіту (середній для країн OECD показник становить 84%);

– з 2013 р. по 2016 р. мобільність студентів ЗВО зросла майже удвічі (один з найвищих показників серед країн OECD);

– частка іноземних студентів у 2016 р. зросла до 8% (біля 6 тис. іноземних студентів) (середній для країн OECD показник становить 6%);

– у 2015 р. видатки державного бюджету на забезпечення навчання одного студента в системі вищої освіти складала 10.137 дол. США (середній для країн OECD показник становить 15.474 дол. США). Такі витрати, з урахуванням показника ВВП на

душу населення, а також різної купівельної спроможності долара у межах тієї чи іншої країни, є одними з найбільших серед ОЕСД. З 2010 р. до 2015 р. витрати держави на забезпечення навчання одного студента зросли на 56% (така динаміка зростання витрат є однією з найвищих серед країн ОЕСД: наприклад, середній показник для країн ОЕСД становить лише 12%) тощо [15].

Вище наведена інформація переконливо свідчить не лише про результативність професійної діяльності суб'єктів державного управління щодо розвитку системи вищої освіти, а і про вдало обрані свого часу Урядом Латвії напрями розвитку освітньої галузі. У межах цього напрямку дослідження ми звернемо увагу на деякі з векторів розвитку сучасної системи вищої освіти Латвії. Розуміння директорії розвитку латвійської моделі вищої освіти та оцінювання її попередніх результатів можуть стати підґрунтям для визначення (уточнення) напрямів реформування вітчизняної освітньої галузі.

По-перше, серед найбільш відчутних трендів розвитку латвійської моделі вищої освіти є її гнучка адаптація під зміну середовища, у межах якого вона здійснює своє функціонування. Дотримання принципу «*Omnia mutantur et nos mutamur in illis*» (латинська приказка у дослівному перекладі має такий вигляд: «Все змінюється, і ми змінюємося разом з ним») стає не лише необхідною, а і обов'язковою нормою у забезпеченні керування змін за завчасно визначеним сценарієм. Отже, своєчасне забезпечення якісної зміни змісту та форм вищої освіти до сучасних запитів соціальної системи та її інституцій є одним з головних завдань суб'єктів державного управління освітньою галуззю. За цим напрямком, пропонуємо розглянути можливість формування регіональних агенцій, наприклад при місцевих органах державної влади, моніторингової місії, до повноважень

якої входитиме оцінювання рівня адаптованості системи вищої освіти до умов її функціонування. Серед напрямів професійної уваги такої місії можуть бути питання відповідності: здобутих у ЗВО знань, вмінь та навичок очікуванням роботодавців; змісту навчальних програм вимогам ринку праці; обсягів державного замовлення на підготовку фахівців з вищою освітою реальному попиту на ринку праці тощо. Питання формування складу, так само як і визначення принципів роботи такої агенції, потребують додаткового обґрунтування. На нашу думку, статус такої місії може бути визначено на рівні дорадчої.

По-друге, з огляду на той факт, що динаміка розвитку держави багато у чому визначається діалектикою єдності між інститутами науково-дослідницького університету (продукування інновацій), капіталу (фінансові ресурси для розвитку інновацій) та вільного ринку (середовище для обміну інновацій та їх продуктів на блага) [1], латвійська модель зосереджена на формуванні умов для становлення інституту науково-дослідного університету (гармонічне поєднання науково-дослідної роботи та навчального процесу у межах одного організаційного утворення). Фахівці Фонду Карнегі запропонували розділити науково-дослідні ЗВО на три класифікаційні групи, а саме: університети з дуже високою науковою активністю (2,2% від всіх університетів США); університети з високою науковою активністю (2,3% від всіх університетів США) та університети, які демонструють помірну наукову активність (1,9% від всіх університетів США). Іншими словами, лише майже кожен п'ятнадцятий університет США відповідає статусу науково-дослідного університету. У межах вітчизняного інституціонального простору надання статусу дослідницького університету до 2014 року регламентувалося Постановою Кабінету Міністрів України від 17 лю-

того 2010 р. №163 «Про затвердження Положення про дослідницький університет» [11]. Попри недосконалість свого змісту Положення відіграло свою позитивну роль не лише в інституалізації відповідного статусу, а у тому числі, й у формуванні конкурентних умов для розвитку вітчизняних ЗВО (прагнення університетів отримати статус дослідницького, а разом з ним певні права). На нашу думку, з огляду на неабияку значущість дослідних університетів у продукуванні інновацій, а відповідно, і створення передумов для підвищення динаміки розвитку країни, вітчизняна система вищої освіти потребує прийняття нового Положення про дослідницький університет. За час підготовки рукопису цієї публікації МОН України ініціювало громадське обговорення проекту Положення про дослідницький університет [12]. Зміст документу повинен стати предметом окремого напрямку в організації наукових пошуків, а отже, з огляду на обраний нами предмет наукового дослідження, вважаємо за можливе обмежитись зауваженням про те, що запропоновані законодавцем у проекті Положення критерії надання та підтвердження статусу дослідницького університету не є конкретними та такими, які відповідають змісту статусу «дослідницький» у традиційному його сприйнятті у межах європейського простору вищої освіти.

По-третє, відбувається активна участь латвійських ЗВО та безпосередньо їх науково-педагогічних працівників у реалізації потенціалів грантових пропозицій та можливостей фінансових інструментів від фондів ЄС. Безумовно, цей напрям має певні інституціональні та організаційні обмеження для вітчизняних ЗВО, зміст яких пов'язано з відсутністю в Україні статусу члена ЄС (обмеженість доступу до більшості європейських фондів). Разом з тим, вітчизняні ЗВО мають можливість у співпраці зі своїми іноземними партнерами брати уч-

асть у роботі у межах окремих грантів. У якості вдалого прикладу реалізації потенціалів подібного міжнародного співробітництва ми можемо навести досвід Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», а саме кафедри педагогіки та психології управління соціальними системами ім. І.А. Зязюна. Співробітники кафедри за підтримки адміністрації університету у співпраці з колегами з інших ЗВО України, взяли участь у: Міжнародному Проекті «ELITE» – «Освіта для лідерства, інтелігентності та розвитку таланту» у межах програми Темпус (реєстраційний номер 544343-TEMPUS-1-2013-1-LT-TEMPUS-SMHES; проект діяв з грудня 2013 року до листопада 2016 року); Програмі розвитку лідерського потенціалу університетів України (програма розрахована на період з лютого 2017 року до лютого 2019 року). Під час участі у програмних заходах науково-педагогічні працівники мали можливість не лише пройти стажування за кошти відповідних фондів у провідних європейських університетах (Естонській бізнес-школа (Естонія), Каунаський технічний університет (Литва), Університет Гринвічу (Велика Британія), Університет Оксфорд Брукс (Велика Британія), Університет Тампере (Фінляндія)), а і відчутно оновити матеріально-технічну базу, видати навчальні посібники тощо.

По-четверте, в основу існуючої в системі вищої освіти Латвії класифікації ЗВО покладено: норми міжнародної стандартизації класифікації освіти щодо рівня реалізації навчальних програм; загальну кількість академічного персоналу; відсоток академічного персоналу, який має науковий ступінь; кількість навчальних програм та напрямів; кількість студентів та слухачів. Типологія закладів вищої освіти Латвії подана у таблиці 2 [3, с. 37].

ISCED* – (міжнародна стандартна класифікація освіти) передбачає класифіка-

цію навчальних програм відповідно до рівня та часу їх реалізації. Наприклад, ISCED: 5 рівня передбачає тривалість навчання від 2 до 3 років; 6 рівня (бакалаврська програма або її еквівалент) передбачає тривалість навчання від 3 до 4 років; 7 рівня (магістерська програма або її еквівалент) передбачає

тривалість навчання від 1 до 4 років (за умови, що програма реалізується на основі ISCED 6) або від 5 до 7 років (за умови, що програма реалізується на основі ISCED 3) тощо [7].

Таблиця 2 – Класифікація ЗВО Латвії

| Різновид ЗВО | Програма | | | | Кількість академічного персоналу який має науковий ступень PhD, % | Кількість академічного персоналу | Кількість навчальних програм (напрямів) | Кількість студентів |
|--------------|--|--|---|---|---|----------------------------------|---|---------------------|
| | ISCED* 5(2-3 роки (80-120 кредит. пункт.) | ISCED 6 Бакалавр (3-4 роки (акад./проф. | ISCED 7 Магістр 1-2 роки. (акад. / проф. освіта) (40-80 кредит. пункт.) | ISCED 8 Доктор (PhD) (120-160 кредит. пункт.) | | | | |
| Університет | Немає | так | так | так | понад 60 | понад 500 | понад 1 | понад 2500 |
| Академія | немає | так | так | так | понад 50 | без обмеж. | понад 1 | без обмеж |
| Вища школа | може бути | так | може бути | немає | понад 20 | без обмеж. | понад 1 | без обмеж |
| Коледж | так | немає | немає | немає | без обмеж. | без обмеж. | без обмеж. | без обмеж |

Порівнюючи наведені у таблиці 2 норми щодо типологізації ЗВО у Латвії з діючими у межах вітчизняного інституціонального простору підходами до класифікації ЗВО, можемо констатувати той факт, що критерії у межах української моделі не є конкретними. Нагадаємо, що відповідно до норм статті 28 Закону України «Про вищу освіту» в Україні існують такі типи ЗВО:

1) університет – багатогалузевий (класичний, технічний) або галузевий (профільний, технологічний, педагогічний, фізичного виховання і спорту, гуманітарний, богословський/теологічний, медичний,

економічний, юридичний, фармацевтичний, аграрний, мистецький, культурологічний тощо) заклад вищої освіти, що здійснює інноваційну освітню діяльність за різними ступенями вищої освіти (у тому числі доктора філософії), проводить фундаментальні та/або прикладні наукові дослідження, є провідним науковим і методичним центром, має розвинуту інфраструктуру навчальних, наукових і науково-виробничих підрозділів, сприяє поширенню наукових знань та провадить культурно-просвітницьку діяльність;

2) академія, інститут – галузевий (профільний, технологічний, технічний, педагогічний, богословський/теологічний, медичний, економічний, юридичний, фармацевтичний, аграрний, мистецький, культурологічний тощо) заклад вищої освіти, що здійснює інноваційну освітню діяльність, пов'язану з наданням вищої освіти на першому і другому рівнях за однією чи кількома галузями знань, може здійснювати підготовку на третьому і вищому науковому рівнях вищої освіти за певними спеціальностями, проводить фундаментальні та/або прикладні наукові дослідження, є провідним науковим і методичним центром, має розвинуту інфраструктуру навчальних, наукових і науково-виробничих підрозділів, сприяє поширенню наукових знань та провадить культурно-просвітницьку діяльність;

3) коледж – заклад вищої освіти або структурний підрозділ університету, академії чи інституту, що здійснює освітню діяльність, пов'язану із здобуттям ступеня бакалавра та/або молодшого бакалавра, проводить прикладні наукові дослідження та/або творчу мистецьку діяльність. Коледж також має право відповідно до ліцензії (ліцензій) забезпечувати здобуття профільної середньої, професійної (професійно-технічної) та/або фахової передвищої освіти [10].

На жаль, норми ст. 28 Закону України «Про вищу освіту» не визначають конкретні критерії (за кількістю студентів; за кількістю та якістю науково-педагогічних працівників; за кількістю навчальних програм тощо) щодо можливості ідентифікації ЗВО на тому чи іншому організаційному рівні.

По-п'яте, практика реалізації навчальних програм в Латвії, особливо починаючи з ISCED 7, передбачає активне залучення студентів до науково-дослідної роботи, що зрештою позначається не лише на якості вищої освіти, а і на рівні комерціалізації наукових досліджень. У межах латвійсь-

кої системи вищої освіти, проблематика якості підготовки фахівців все далі частіше розглядається через призму діалектики поєднання освітньої діяльності ЗВО з науково-дослідною роботою їхніх працівників. Відбувається перерозподіл акцентів у професійній діяльності професора з навчально-методичної на науково-дослідну роботу, у межах якої науковець стає суб'єктом продукування нових знань, до формування яких, поряд з професором, залучені аспіранти та магістранти ЗВО. Модель, у межах якої навантаження професора, у переважній своїй більшості, складається саме з наукової роботи, поступово набуває свого поширення у ЗВО Латвії. За дослідженнями фахівців, конкурентоспроможність системи вищої освіти залежить у тому числі і від її здатності забезпечити (створити умови) можливість (необхідність) комплексного поєднання ЗВО інноваційної та освітньої діяльності. В контексті проблематики взаємодії інституції університету та інституту держави слід звернути увагу на той факт, що інновації перестають бути прерогативою ЗВО, а все частіше розглядаються на рівні безпосереднього об'єкту державного управління. На переконання Дж. Као, національні Уряди більшості з країн розглядають питання розвитку інновації так само, як і використання їхніх потенціалів, на рівні пріоритетних для вирішення [4]. Вирішення цих завдань важко уявити без докорінної зміни як змісту вищої освіти (необхідність її зосередження на науково-дослідній роботі), так і практики її реалізації (викладач повинен мати успішний досвід тривалої практичної діяльності за тим професійним фахом, за спеціальністю якого він бере участь у підготовці майбутніх фахівців). Цілком очевидно, що норма (вимога) про необхідність наявності досвіду практичної діяльності у викладача повинна бути закріплена на інституціональному рівні. На жаль, такий критерій оцінювання відповід-

ності фахівця, як «досвід практичної роботи за спеціальністю не менше п'яти років» [6], що існує у межах норм Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності, – не вирішує порушене питання, а лише створює підґрунтя для усвідомлення відповідної проблематики.

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Зважаючи на вище наведене, можемо сформулювати такі основні висновки щодо можливості застосування досвіду Латвії за напрямом удосконалення змісту та практики використання механізмів державного управління системою вищої освіти.

Суб'єкти державного управління функціонуванням та розвитком системи вищої освіти, використовуючи потенціали:

1) нормативно-правового механізму державного управління та методів програмування та індикативного планування повинні не лише забезпечити формулювання об'єктивно обґрунтованої та змістовно орієнтованої програми реформування системи вищої освіти, а й інституалізувати на регіональному рівні діяльність агенцій з моніторингу рівня відповідності змісту та форм вищої освіти запитам ринку праці (роботодавців) та безпосереднім потребам об'єктів навчальної комунікації. Механізмом отримання інформації такими агенціями може стати анкетування (експертне опитування) всіх зацікавлених у встановленні відповідності можливостей системи вищої освіти у підготовці фахівців запитам ринку праці щодо якості їх трудового потенціалу. Об'єктами експертної уваги повинні стати відповідність: рівня знань, вмінь, навичок та системи ціннісних орієнтацій випускників ЗВО очікуванням (потребам) роботодавців; змісту навчальних програм та практики їх реалізації вимогам ринку праці; обсягів державного замовлення на підготовку фахівців з вищою освітою реальним та перспективним потребам соціально-

економічної підсистеми суспільства; трудовий потенціал ЗВО тощо;

2) політичного механізму державного управління та комунікаційних і дипломатичних методів (сприяють узгодженню цілей замовників та споживачів, а також підвищують ефективність комунікації на всіх етапах прийняття управлінського рішення) повинні забезпечити не лише відновлення дії Положення про дослідницький університет, а і створити сприятливі умови для взаємодії реального сектору економіки зі ЗВО за напрямом спільної роботи над інноваціями. На нашу думку, звільнення від оподаткування тих прибутків підприємства, які вкладаються у спільні з ЗВО науково-дослідні проекти (наприклад ті, результатом реалізації яких є інновації) можуть сприяти, з одного боку, підвищенню рівня ефективності науково-дослідної роботи, а з іншого – забезпеченню якості вищої освіти;

3) адміністративно-організаційного механізму державного управління та статистико-математичних й інформаційних методів (забезпечення суб'єктів державного управління інформацією щодо стану та напрямів розвитку об'єкту управління) повинні сприяти поширенню інформації щодо грантових пропозицій для вітчизняних ЗВО та їх науково-педагогічних працівників. Інструментом практичної реалізації цього напрямку може стати державний інформаційний ресурс, змістовне зосередження якого буде спрямовано не лише на забезпечення ЗВО актуальною інформацією про грантові пропозиції, а і на формування платформи для проведення відкритих та прозорих конкурсів на участь у тому чи іншому проекті. На жаль, існуючий Національний фонд досліджень України, метою функціонування якого є розподіл грантів для підтримки наукових досліджень і розробок, не забезпечує ефективне адміністрування відповідних процесів. Крім того, суб'єкти державного управління функціонуванням та розвитком системи вищої

освіти, використовуючи інструментарій мотиваційного механізму стимулювання науково-дослідної роботи науково-педагогічних працівників, повинні забезпечити актуалізацію інтересів останніх щодо самостійного пошуку грантових пропозицій;

4) нормативно-правового механізму державного управління та суспільно-політичних методів (встановлення взаєморозуміння і взаємоповаги між основними акторами, а також забезпечення розвитку співробітництва між суб'єктами та об'єктами державного управління в контексті досягнення суспільно-державних цілей) повинні конкретизувати критерії щодо ідентифікації організаційних рівнів ЗВО. Запропонована у поточній редакції Закону України «Про вищу освіту» норма щодо визначення типів (організаційних форм) ЗВО не є конкретною, а отже потребує на вдосконалення свого змісту;

5) нормативно-правового та адміністративно-організаційного механізмів державного управління, а також економічних (забезпечують використання об'єктивних законів ринку і економічних інтересів суб'єктів і об'єктів управління) та морально-етичних (сприяють встановленню сприятливих морально-психологічних умов) методів повинні забезпечити формування такої моделі розподілу професійного навантаження на науково-педагогічних працівників, у межах якої науково-дослідна робота вченого буде домінувати над іншими видами робіт. Крім

того, діяльність вченого за напрямом викладання навчальних дисциплін повинна мати безпосередній зв'язок з тематикою його наукових пошуків. Іншими словами, в основу викладацької діяльності вченого повинні бути покладені не теоретичні узагальнення інших вчених, а перш за все, практика та результати самостійно проведених наукових досліджень. Безумовно, тут ми не ведемо мову про відмову від класичних загальноприйнятих наукових теорій, а лише звертаємо увагу на значущість (необхідність) особистого внеску вченого у розвиток відповідної проблематики.

Безумовно, вище наведені узагальнення, з огляду на складність та багатогранність прояву порушеної проблематики, не вичерпують питання щодо обґрунтування можливості використання латвійського досвіду в системі управління функціонуванням та розвитком системи вищої освіти України, а отже їхній зміст може бути уточненим та доповненим під час подальших наукових пошуків. Найбільш перспективними напрямками в організації наукових досліджень, в контексті обраного нами предмету наукової уваги, є ті з них, зміст яких пов'язано з аналізом змісту та практики функціонування системи вищої освіти Китаю. Такий вектор наукових досліджень обумовлено, з одного боку, зростанням динаміки підвищення рівня якості вищої освіти Китаю, а з іншого – лідерством його університетів у продукуванні інновацій.

Список літератури

1. Аузиньш, М. (2010) Латвійський університет: мы готовы создавать новые ценности. *О научных исследованиях и научных школах. Евразийское пространство*. Ред. кол.: В.А. Садовничий и др. М.: Издательство Московского университета, С. 51–60

2. Бизнес-путеводитель по Латвии. *Informatīvie materiāli. Pētījumi un publikāciju datu bāze*. [Электронный ресурс]

– Режим доступа: http://petijumi.mk.gov.lv/sites/default/files/file/35%20%20Latvia%20Business%20Guide%202004_RUS.pdf

3. Воронов, В.В. (2013) Проблемы и перспективы модернизации высшего образования в Латвии. *Вестник Балтийского федерального университета им. И. Канта*. Серия: филология, педагогика, психология. №50. С. 33–42

4. Као Дж. (2009) Инновационные державы: как стать членом клуба. *Harvard Business Review: Россия*. №5(48). 95–101 с.
5. Кряжев, П.В. (2008) Тенденції реформування вищої освіти у країнах Західної Європи: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.01. "Загальна педагогіка та історія педагогіки". К. 22 с.
6. Ліцензійні умови провадження освітньої діяльності. Постанова Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 р. № 1187. *Офіційний вісник України*. 2016. №7. С. 23
7. Международная стандартная классификация образования: МСКО 2011. Институт статистики ЮНЕСКО. *ООН по вопросам образования, науки и культуры*. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/isced-2011-ru.pdf>
8. Мороз, С.А. & Мороз, В.М. (2015) Порядок та умови вступу до докторантури як елемент правового механізму державного управління якістю підготовки фахівців на науковому рівні вищої освіти. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. №3. С. 127–134
9. Мороз, С.А. & Мороз, В.М. (2015) Структура вищого учебного заведения как объект государственного управления. *Повышение квалификации и профессиональное совершенствование педагогов: междунар. науч.-практ. конф., 26–27 ноября 2015 г.* Алматы, С. 156–161
10. Про вищу освіту. Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. *Офіційний вісник України*. 2014. №63. С. 7
11. Про затвердження Положення про дослідницький університет. Постанова Кабінету Міністрів України від 17 лютого 2010 р. №163. *Офіційний вісник України*. 2010. № 13. С. 29
12. Проект Положення про дослідницький університет. Новини від 05.10.2018. *Міністерство освіти і науки України*. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-dlya-gromadskogo-obgovorennya-proekt-polozhennya-pro-doslidnickij-universitet>
13. Стратегія реформування вищої освіти в Україні до 2020 року. Проект. *Міністерство освіти і науки України*. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://old.mon.gov.ua/img/zstored/files/HE%20Reforms%20Strategy%2011_11_2014.pdf
14. Является ли эффективной система высшего образования? *Valsts kontrole. Latvijas Republikas* [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://www.lrvk.gov.lv/uploads/Majaslapa%20RU/Revizijas%20zinojumi/2016/2.4.1-15_2016/Является%20ли%20эффективной%20система%20высшего%20образования.pdf
15. Education at a glance 2018: Latvia / Education at a Glance 2018: OECD Indicators. *OECD*. [Electronic resource] – Access mode: <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/kvcfj2-lv.pdf?expires=1541156260&id=id&accname=guest&checksum=3A638767F32454C6483F045AFCCC110D>
16. Education at a Glance 2018: OECD Indicators. (text writer OECD). Paris: OECD Publishing, 2018. 462 p.
17. Moroz, S. (2017) State management of higher education quality as an object of dissertations' researches: analysis of the substantial orientation of science researches. *Authority and society (History, Theory, Practice)*. №4 (44). P. 15–23
18. Topuniversities of Latvia. World University Rankings – 2019. *Quacquarelli Symonds*. [Electronic resource] – Access mode: <https://www.topuniversities.com/university-rankings/world-university-rankings/2019>
19. Topuniversities of Ukraine. World University Rankings – 2019. *Quacquarelli Symonds*. [Electronic resource] – Access mode: <https://www.topuniversities.com/university-rankings/world-university-rankings/2019>

References

1. Auzin'sh, M. (2010) *Latvijskij universitet: my gotovy sozdavat' novye cennosti* [University of Latvia: we are ready to create new values] About scientific research and scientific schools. Eurasian space. Moscow: Moscow University Press, 51–60 pp. [in Russian].
2. *Biznes-putivoditel' po Latvii* [Business guide in Latvia], Informatīvie materiāli, Pētījumu un publikāciju datu bāze, http://petijumi.mk.gov.lv/sites/default/files/file/35%20-%20Latvian%20Business%20Guide%202004_RUS.pdf [in Russian].
3. Voronov, V.V. (2013) *Problemy i perspektivy modernizacii vysshego obrazovaniya v Latvii* [Problems and prospects of modernization of higher education in Latvia], Bulletin of the Baltic Federal University. I. Kant. Series: philology, pedagogy, psychology, №50, 33–42 pp. [in Russian].
4. Kao Dzh (2009) *Innovacionnyye derzhavy: kak stat' chlenom kluba* [Innovation powers: how to become a member of the club], Harvard Business Review: Russia, №5(48), 95–101 pp. [in Russian].
5. Kryazhev, P.V.(2008) *Tendenciyi reformuvannya vy`shchoyi osvity` u krayinax Zaxidnoyi Yevropy`: avtoref. dy`s. na zdobuttya nauk. stupenya kand. ped. nauk: specz. 13.00.01. "Zagal`na pedagogika ta istoriya pedagogiky`"* [Trends in Reforming Higher Education in Western European Countries: Authors. dis for obtaining sciences. Degree Candidate ped Sciences: special 13.00.01. "General pedagogy and history of pedagogy"] Kyiv, 22 s. [in Ukrainian].
6. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated December 30 (2015), Licensing conditions for conducting educational activities, *Ofitsijnyj visnyk Ukrainy*, vol. 7, p. 23. [in Ukrainian].
7. *Mezhdunarodnaja standartnaja klassifikacija obrazovaniya: MSKO 2011, Institut statistiki JuNESKO, OON po voprosam obrazovaniya, nauki i kul'tury*. [International Standard Classification of Education: ISCED 2011, UNESCO Institute for Statistics, United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization], Retrieved from: <http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/isced-2011-ru.pdf> [in Russian].
8. Moroz, S.A., Moroz, V.M. (2015) *Poriadok ta umovy vstupu do doktorantury iak element pravovoho mekhanizmu derzhavnoho upravlinnia iakistiu pidhotovky fakhivtsiv na naukovomu rivni vyschoi osvity* [Order that I will enter into doctoral studies as an element of the legal mechanism of the sovereign administration for the training of fahivtsiv on the scientific basis of science], *Naukovi zapysky Instytutu zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy - Science Notes of the Institute of Legislation of the Verkhovna Rada For Ukraine*, Vol. 3, 127–134 [in Ukrainian].
9. Moroz, S.A., Moroz, V.M. (2015) *Struktura vyssheho uchebnoho zavedenya kak ob'ekt hosudarstvennoho upravleniya* [The structure of a higher education institution as an object of government], *Povyshenye kvalyfykatsyy y professyonal'noe sovershenstvovanye pedahohov: mezhdunar. nauch.-prakt. konf., 26–27 noiabria 2015 h Professional Development and Professional Improvement of Teachers: Intern. scientific-practical Conf., November 26–27 (pp. 156–161), Almaty.*
10. *Pro vyschu osvitu/ Zakon Ukrainy vid 01.07.2014 № 1556-VII. Ofitsijnyj visnyk Ukrainy* [I ask about the law of Ukraine, 01/12/2014 Law of Ukraine No. 1556-VII, Official Bulletin of Ukraine] (2014) 63 [in Ukrainian].
11. *Pro zatverdzhennia Polozhennia pro doslidnyts'kyj universytet, Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 17 liutoho 2010 r. №163, Ofitsijnyj visnyk Ukrainy* [About Zatverdzhennia Polozhennia about doslidnitsky University. Postanova Kabinetu Ministriv

Ukraine vid 17 May 2010, p. №163. Office of the Ukraine. – 2010] (2010) [in Ukrainian]

12. *Proekt Polozhennia pro doslidnyts'kyj universytet. Novyny vid 05.10.2018. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy.* [Draft Regulations on the Research University. News from 05.10.2018. Ministry of Education and Science of Ukraine.]. Retrieved from: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuyedlya-gromadskogo-obgovorennya-proekt-polozhennya-pro-doslidnickij-universitet>

13. *Stratehii reformuvannia vyschoi osvity v Ukraini do 2020 roku. Proekt. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy.* [Strategies for Reforming Higher Education in Ukraine by 2020. Project. Ministry of Education and Science of Ukraine]. Retrieved from: http://old.mon.gov.ua/img/zstored/files/HE%20Reforms%20Strategy%2011_11_2014.pdf

14. *Javljaetsja li jeffektivnoj sistema vysshogo obrazovanija?* [Is an effective system of higher education?] Valsts kontrole. Latvijas Republikas. Retrieved from: http://www.lrvk.gov.lv/uploads/Majaslapa%20RU/Revizijas%20zinojumi/2016/2.4.1-15_2016/Javlaetsja%20li%20effektivnoj%20osistema%20vysshogo%20obrazovaniya_.pdf [in Russian].

15. Education at a glance 2018: Latvia. Education at a Glance 2018: OECD Indicators. OECD. [Electronic resource] – Access mode: <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/kvcfj2-lv.pdf?expires=1541156260&id=id&accname=guest&checksum=3A638767F32454C6483F045AFCCC110D>

16. Education at a Glance 2018: OECD Indicators. (text writer OECD). Paris: OECD Publishing, 2018. 462 p.

17. Moroz, S. (2017) State management of higher education quality as an object of dissertations' researches: analysis of the substantial orientation of science researches. Authority and society (History, Theory, Practice). №4 (44). P. 15–23

18. Topuniversities of Latvia. World University Rankings – 2019. *Quacquarelli Symonds.* [Electronic resource] – Access mode: <https://www.topuniversities.com/university-rankings/world-university-rankings/2019>

19. Topuniversities of Ukraine. World University Rankings – 2019. *Quacquarelli Symonds.* [Electronic resource] – Access mode: <https://www.topuniversities.com/university-rankings/world-university-rankings/2019>

Стаття надійшла до редколегії: 14.10.2018